

Ф И Л О Л О Г

часопис за језик, књижевност и културу

VIII 2017 16

универзитет у бањој луци
филолошки факултет

часопис за језик, књижевност и културу
година VIII, 2017, број 16

ФИЛОЛОГ

Year VIII, 2017, No 16
PHILOLOGIST

универзитет у Бањој Луци
филолошки факултет

Издавач
Publisher Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет

Главни уредник
General Editor Др Младенко Сацак, Универзитет у Бањој Луци

Одговорни уредник
Editor-in-chief Др Саша Шмуља, Универзитет у Бањој Луци

Редакција
Editorial Board Др Тери Иглтон, Универзитет у Ланкастеру
Др Енди Маузли, Универзитет Де Монтфорд
Др Рос Поснок, Универзитет Колумбија
Др Сања Бошковић Данојлић, Универзитет у Поатјеу
Др Жоржета Чолакова, Универзитет
Пајсија Хиландарског у Пловдиву
Др Горан Максимовић, Универзитет у Нишу,
Др Петар Пенда, Универзитет у Бањој Луци
Др Татјана Бијелић, Универзитет у Бањој Луци
Др Сања Мацура, Универзитет у Бањој Луци
Др Дијана Црњак, Универзитет у Бањој Луци
Др Роберто Руси, Универзитет у Бањој Луци
Др Радана Лукајић, Универзитет у Бањој Луци
Др Анђелка Крстановић, Универзитет у Бањој Луци

Лектори
Proofreading Др Дијана Црњак, Универзитет у Бањој Луци
Тања Булатовић, Василиса Шљивар, Марион Гувјак

Секретар редакције
Editorial Board Secretary Мр Андреја Марић, Универзитет у Бањој Луци

Припрема за штампу
и штампа
Prepress and print ДНН д.о.о.
Бања Лука

Ликовно уређење
Art design Мр Новак Демонић, Универзитет у Бањој Луци

За штампарију
For print Александар Кобања

Интернет адреса/*Web address* <https://filolog.rs.ba>
Имејл адреса/E-mail filolog@flf.unibl.org

Тираж/*Circulation* 250

- Радове објављене
у овом броју
рецензирани
*Reviewers of papers
published in this
issue*
- Др Биљана Бабић, Универзитет у Бањој Луци
Др Миланка Бабић, Универзитет у Источном Сарајеву
Др Татјана Бијелић, Универзитет у Бањој Луци
Др Драган Богојевић, Универзитет Црне Горе
Др Нермин Вучељ, Универзитет у Нишу
Др Наташа Драгин, Универзитет у Новом Саду
Др Маја Ђукановић, Универзитет у Београду
Др Душан Иванић, Универзитет у Београду
Др Милена Илишевић, Универзитет у Западном Сиднеју
Др Божица Јовић, Универзитет у Источном Сарајеву
Др Драгомир Козомара, Универзитет у Бањој Луци
Др Ксенија Кончаревић, Универзитет у Београду
Др Маја Крстић, Универзитет у Новом Саду
Др Весна Лопичић, Универзитет у Нишу
Др Јелена Марићевић, Универзитет у Новом Саду
Др Радмило Маројевић, Универзитет у Београду
Др Сања Мацура, Универзитет у Бањој Луци
Др Жељко Милановић, Универзитет у Новом Саду
Др Снежана Милосављевић Милић, Универзитет у Нишу
Др Ана Пејановић, Универзитет Црне Горе
Др Душко Певуља, Универзитет у Бањој Луци
Др Петар Пенда, Универзитет у Бањој Луци
Др Игор Перишић, Институт за књижевност и уметност у Београду
Др Селма Раљевић, Универзитет „Демал Биједић“ у Мостару
Др Слободан Реметић, Академија наука и умјетности Републике Српске
Др Биљана Савић, Институт за српски језик САНУ у Београду
Др Младенко Саџак, Универзитет у Бањој Луци
Др Мирјана Секулић, Универзитет у Крагујевцу
Др Биљана Сикимић, Балканолошки институт САНУ у Београду
Др Игор Симановић, Универзитет у Бањој Луци
Др Андреј Сокољев, Руска академија наука
Др Страхинја Степанов, Универзитет у Новом Саду
Др Јасна Стојановић, Универзитет у Београду
Др Ала Тагаренко, Универзитет Ивана Франка у Лавову
Др Дијана Тица, Универзитет у Бањој Луци
Др Станиша Тутњевић, Академија наука и умјетности Републике Српске
Др Дијана Црњак, Универзитет у Бањој Луци
Др Саша Шмуља, Универзитет у Бањој Луци

САДРЖАЈ

ЈЕЗИК

Ивана А. Кнежевић

- Заменице у теолошким научним радовима на
енглеском и српском језику 13
PRONOUNS IN THEOLOGICAL SCIENTIFIC WORKS IN ENGLISH AND SERBIAN
LANGUAGES

Ивана М. Безрукова

- Фонетске одлике култних списа о Светом цару
Урошу патријарха Пајсеја 28
PHONETIC FEATURES OF LEGENDARY PAPERS ON HOLY EMPEROR UROŠ BY
METROPOLITAN PAJSEJ

Радмило Н. Маројевић

- Прво издање *Горског вијенца* (1847–2017) 44
FIRST EDITION OF *THE MOUNTAIN WREATH* (1847–2017)

Биљана М. Бабић, Драгомир В. Козомара

- Обиљежја језика у приповијеткама
Симе и Георгине Стојановић 57
CHARACTERISTICS OF LANGUAGE IN TALES OF SIMO AND
GEORGINA STOJANOVIĆ

Јоана Надџи-Лега Христоска

- Les influences étrangères sur le lexique aroumain:
l'emprunt dans les formes figées 67
СТРАНИ УТИЦАЈИ НА АРУМУНСКУ ЛЕКСИКУ: ПОЗАЈМИЦЕ У ОКАМЕЊЕНИМ
ФОРМАМА

Жељко С. Марковић

- Српски и словеначки глагол *погледати* 83
THE SERBIAN AND SLOVENIAN VERB *POGLEDATI*

Виолета П. Цонић

Могућности класификације лакуна на плану
руског и српског језика 98

POSSIBILITIES OF CLASSIFICATION OF LACUNAE FROM THE PERSPECTIVE OF
RUSSIAN AND SERBIAN LANGUAGES

Ivan K. Trifunjagić

Реторичке трансформације прагматичке матрице
жанра новинске књижевне критике 113

RHETORICAL TRANSFORMATIONS OF THE PRAGMATIC MATRIX OF THE GENRE
OF NEWSPAPER LITERARY CRITICISM

Сања Б. Радовић

Турски суфикс -лук у *Тимочком дијалекатском речнику* 129

TURKISH SUFFIX -LUK IN *DICTIONARY OF THE TIMOK DIALECT*

Неђо Г. Јовић

Тежње ка допунама Вукова *Српског рјечника* у XIX вијеку: Једна
терминолошка збирка ријечи из Босне 143

TENDENCIES TOWARDS AMENDMENTS OF VUK'S *SRPSKI RJEČNIK* IN THE 19TH
CENTURY: A TERMINOLOGICAL COMPENDIUM FROM BOSNIA

Маја В. Павловић Шajтинац

Принципи конципирања двојезичних
школских речника 152

PRINCIPLES OF DESIGNING TWO-WAY SCHOOL DICTIONARIES

КЊИЖЕВНОСТ

Sofija M. Košničar

Semiotičko-kulturološki aspekti unutrašnje drugosti i izegorije u totalitarnoj
kulturi na primeru Andrićeve „Proklete avlije” 161

SEMIOTIC-CULTURAL ASPECTS OF INNER OTHERNESS AND ISEGORIA IN A
TOTALITARIAN CULTURE ON THE EXAMPLE OF ANDRIĆ'S "THE DAMNED
YARD"

Душко В. Певуља

- Поетичко начело индивидуализма
у лирици Ђуре Јакшића 180
PRINCIPLES OF DESIGNING TWO-WAY SCHOOL DICTIONARIES

Владимир Ј. Карановић

- Бенито Перес Галдос и „женско питање“:
Изгубљена слобода у роману *Тристана* 195
BENITO PÉREZ GALDÓS AND THE “FEMALE PROBLEM”: THE LOST
FREEDOM IN THE NOVEL *TRISTANA*

Вук М. Петровић

- Два симболичка модуса 211
TWO SYMBOLICAL MODES

Нина З. Говедар

- Од Алије Ђерзелеза до Мустафе Маџара. Интермедијална
синтетизација ликова 233
FROM ALIJA ĐERZELEZ TO MUSTAFA MAĐŽAR
(INTERMEDIATE SYNTHESIS OF A CHARACTER)

Sandra V. Novkinić, Damir T. Arsenijević

- Womanizam, materinstvo i matrilinearnost u romanima
Mama i *Prilika za sreću* Teri Makmilan 246
WOMANISM, MOTHERHOOD AND MATRILINEALITY IN THE NOVELS *MAMA*
AND *GETTING TO HAPPY* BY TERRY McMILLAN

Александра Р. Савић

- Фантастична проза Ксавера Шандора Ђалског и Драгутина Илића (романи
Јанко Борисављевић и *Секунд вечности*) 261
THE FANTASTIC PROSE OF KSAVER ŠANDOR ĐALSKI AND DRAGUTIN ILIĆ
(THE NOVELS *JANKO BORISAVLJEVIĆ* AND *SEKUND VEČNOSTI*)

Тања Д. Анчић

- Утопистичко-меланхолична слика свијета у *Сеобама* и
Другој књизи сеоба Милоша Црњанског 277
UTOPIAN-MELANCHOLIC PICTURE OF THE WORLD IN *MIGRATIONS*
AND *SECOND BOOK OF MIGRATIONS* OF MILOŠ CRNJANSKI

Братислав М. Милошевић

- Франкенштајн* – пример редукције сопства
у готској књижевности 296
*FRANKENSTEIN – AN EXAMPLE OF THE REDUCTION OF SELFHOOD
IN GOTHIC LITERATURE*

Весна Р. Цакељић

- Амин Малуф: Животна мисија као
хуманистички изазов немогућег 309
*AMIN MAALOUF: A LIFE MISSION AS A HUMANISTIC CHALLENGE
OF THE IMPOSSIBLE*

Данијела Лј. Петковић

- “A Bag of Bones is not Justice”: Enforced Disappearance
and Witnessing in Michael Ondaatje’s *Anil’s Ghost*..... 324
„VREĆA KOSTIJU NIJE PRAVDA“: PRINUDNO NESTAJANJE I SVEDOČENJE
U ROMANU *ANILIN DUH* MAJKLA ANDAČIJA

ПРИКАЗИ

Љиљана С. Аћимовић

- Зборник радова у част проф. др Јовану Ђукановићу 343
THE PROCEEDINGS IN HONOUR OF PROF. JOVAN ĐUKANOVIĆ

Огњен М. Куртеш

- (Не)знање за 21. вијек:
Мит, књижевност, традиција 351
(UN)KNOWLEDGE FOR THE 21ST CENTURY: MYTH, LITERATURE, TRADITION

Андреја Ж. Марић

- Драгоцјено текстолошко и критичко издање 357
A VALUABLE TEXTOLOGICAL AND CRITICAL EDITION

Данијела Д. Јелић

- Књига у служби живота 361
BOOK IN THE SERVICE OF LIFE

<i>Нина З. Говедар</i>	
Састављање мапе времена	367
DESIGNING A TIME MAP	
<i>Милица В. Буковић</i>	
Незаобиђени Иларион	371
ILARION REVISITED	
<i>Александар М. Матерић</i>	
Синтеза педесетогодишње дружбе са стваралаштвом Петра Кочића	377
SYNTHESIS OF 50-YEAR COMPANIONSHIP WITH THE OEUVRE OF PETAR KOČIĆ	
<i>Биографије аутора</i>	387
<i>Упутства за ауторе</i>	399

Милица В. Буковић¹

Институт за књижевност и уметност, Београд

НЕЗАОБИЋЕНИ ИЛАРИОН

Ненин, Миливој (2016), *Слово тврдо: о преписци Илариона Руварца*, Рума: Градска библиотека „Атанасије Стојковић”, Сремски Карловци: Каирос.

Сачињена од есеја, студија и приређене рукописне грађе, књига *Слово тврдо: о преписци Илариона Руварца* Миливоја Ненина заснована је на тумачењу преписке једног од зачетника критичког правца у српској историографији, ректора Карловачке богословије, архимандрита манастира Гргетег и члана Српске краљевске академије (потоње САНУ), Јована (Илариона) Руварца (Сремска Митровица, 1832 – Гргетег, 1905), при чему Руварчеву преписку Миливој Ненин доследно сагледава како као биографску тако и као културноисторијску и књижевну чињеницу. Преписка Илариона Руварца пружа могућност за извођење закључака о људима с којима је Руварац био у пријатељским односима или пак о онима с којима је полемисао, о уредницима српских периодичних публикација с којима је Руварац сарађивао (али и о разлозима због којих је долазило до прекида сарадње), о гостима манастира Гргетег (уједно и о манастирској околини и лепоти природе у којој се Гргетег налази), о поводима због којих је, веома ретко, Руварац напуштао манастир (црквени сабори, набавке, краћа путовања у иностранство, посете пријатељима...), као и о Руварчевом историографском раду (о врсти истраживања, стилу, брзини, методу рада и издавачима). Књига *Слово тврдо: о преписци Илариона Руварца* подељена је на три сегмента, те су, тако, у првом сегменту објављени есеји и студије Миливоја Ненина о преписци Илариона Руварца с Лазом Костићем („Лаза Костић и Иларион Руварац”), Миланом Савићем („Милан Савић и Иларион Руварац”), Илијом Огњановићем Абуказемом („Ожењени чиновник и архимандрит”), као и студија о путопису „Десетак дана у Фрушкој гори” Ивана Васина Поповића, објављеном у наставцима у сарајевској *Нади* 1896. године („Фрушка гора у преписци Илариона

¹ tiskicvet38@gmail.com

Руварца”); други сегмент књиге у целости је посвећен анализи и приређивању преписке коју је Иларион Руварац водио са пријатељем Васом Живковићем („Јубилеј Васе Живковића”, „Остављена митра” и „Незаобилазни Панта”), док је у трећем сегменту књиге, насловљеном „Додатак”, прештампана преписка Илариона Руварца с Јованом Грчићем („Писма Илариона Руварца Јовану Грчићу”), објављена првобитно у петој књизи Грчићевих *Портрета с писама*, 1939. године.

Посебну пажњу у тумачењу преписке Илариона Руварца Миливој Ненин посветио је стилским карактеристикама Руварчевих писама. Наиме, Иларион Руварац у писмима неретко употребљава иронију, сарказам, цинизам, (добродушну) шалу, хумор, његова писма редовно су двосмислена или вишесмислена, те их је, стога, неопходно читати у посебном кључу: „Ништа од онога што напише у писмима, не може се читати буквално” (74). Нетипичности и особености писама Илариона Руварца, који „...није пристајао на конвенције и општа места чак и тамо где се без конвенција и општих места једноставно не може!” (75), били су свесни и Руварчеви савременици. Милан Савић, тако, уочава Руварчев хумор и полемичан тон („У писму је још онај Ваш стари, полемичан тон; у њему још увек онај Ваш хумор који освежава и сухопарне ствари....”, 27), Иван Васин Поповић помиње опори сарказам и врећу неисцрпног вица и хумора („Тешко оном испред његова вица и критике, ко га такне у тај његов живац!”, 71), Васе Живковић примећује Руварчеву потребу да „љуту боцка” („...јер и Ви из љубави љуту боцкате и шкакљате редом госпуду цивилну а и по гдекад мантијаша”, 117), да „каламбурише, збија шалу и виц-ује” („...јер Ви и у највећој озбиљности хачате се, каламбуришете и збијате шалу и виц-ујете....”, 128), али и да „огребе и нагрди” („...али Ви не бисте могли живети – а да не огребете па и наградите и пријатеље и противнике своје”, 131), док Јован Грчић истиче Руварчеву слојевиту иронију („Па биће бојсе загонетан те чак и чудан свету, који његова писма прочита овлаш па не запази ону његову фину иронију, завијену кад у поћудну кад богме и у подебелу шалу са понешто и преснажним изразима”, 145). Иларион Руварац, чије је основно расположење („природно стање”) била љутитост („Његово природно стање је била једна врста љутитости – некад стварне, а некад глумљене”, 82), умео је, у писмима „...да буде непријатан, циничан, неугодан, оштар....” (12). Ове љутитости Илариона Руварца били су свесни како његови пријатељи тако и он сâм, те ће се неретко у Руварчевим писмима пронаћи искази о степену и разлозима љутње „*И сео сам, и узео сам перо и хтео сам да се не љутим одговарајући вам на ово ваше последње писмо. И бадава: већ сам се разљутио, већ горим од жестине и љутине....*” (105), „И док сам год то писао, љутина ме

није ни за час оставила те је све од почетка до краја као у јед и отров умочено и засићено једом и чемером” (164), „Љут сам као змија на све вас тамо у жабокречини и зато се уздржавам од даље експекторације” (176), „Печалан сам, опечаљен сам згло и тако, као што само може бити опечаљен човек, који се превари, не у рачуну већ у човеку, као што сам се ја преварио у Вама” (186), „Госпођи Вашој шиљем живу своју слику, а ако она не хтедне примити слику ту тога јаростнога љутитога човека или не човека већ калуђера, тога риса, а Ви је задржите за себе...” (209), као што ће се догодити да се Иларион Руварац потпише (у писму Јовану Грчићу) као „љутити Руварац” („А Ви примите са Вашом госпојом поздрав од љутитога *Руварца*”, 201). Љутња, бес, нерасположење, неслагање са неким или нечим, за Илариона Руварца били су повод за делање и писање („Разљутивши се због изложеног у тој Љубиној расправи мудровања његовог о том питању, одмах сам му писао и казао да ћу поводом тога мудровања [...] изнети сада и ја своје мишљење о тој ствари...”, 40), или пак повод за негодовање код уредника одређених часописа због неуношења наставака послатих расправа („Ето тако би Вам писао и тако би се љутио и севао би пишући Вама поводом првог броја 'Стражилова', из кога је изостао 'убоги' Лазар”, 181), као што су давали и особен „лични печат” Руварчевим историјским прилозима („Не чудите се, дакле, што се и у овом завршетку III. одсека огледа како сам љутит и нерасположен и нервозан”, 168). Литерарност Руварчевих писама и књижевни таленат Илариона Руварца, који је приметио Младен Лесковац у приказу Грчићевих *Портрета с писама*, објављеном у *Гласнику Историјског друштва у Новом Саду* 1939. године (8), а на чему инсистира и Миливој Ненин, приметили су безмало сви са којима је Руварац био у контакту посредством писама, а посебно Милан Савић, који је властити доживљај Руварчевих писама описао на следећи начин: „И сад Вам Високопречасни, морам рећи, да ми је свако Ваше писмо уједно и свечана прилика. Ја му се радујем као свестан човек што се радује сваком лепом и великом догађају” (49), односно: „Ја у сваком Вашем писму уживам и читам га по неколико пута, јер никад није доста читати писмо умна човека, јер је и шала његова умна а камоли озбиљна реч” (37).

Поред стилских одлика писама Илариона Руварца и карактерних црта грчетешког архимандрита, на основу Руварчеве преписке могу се извести бројни закључци важни за историју српске књижевности. Приређена преписка, објављена у склопу студија „Лаза Костић и Иларион Руварац” и „Милан Савић и Иларион Руварац” Миливоја Ненина, фигурира као сведочанство о поверењу које су у Илариона Руварца и његово познавање историје српског народа имали књижевници, који су од Руварца тражили

податке о историјским догађајима и личностима од којих су намеравали да начине потку властитих уметничких дела – тако се Лаза Костић, за замисао о драмској трилогији чија би средишња личност била Јевросима, обраћа за помоћ Илариону Руварцу: „Наумио сам да пишем једну трилогију, из народне опеване прошлости, под именом: Јевросима, која би била општа јунакиња, неки 'свети дух' у тројству. Први би се део звао Момчило, други Вукашин, а трећи Краљевић Марко. Како су за то нужне историјске студије, молио бих Вас да ме упутите, где бих нашао историјску грађу за то доба, особито за Вукашиново краљевање у Скадру, за дворски му живот, па и за Момчила, и т. д.” (16), као што се Милан Савић, у тренутку када науми да пише трагедију *Црночетници* (о чети Матије Корвина) обраћа Илариону Руварцу, тражећи информацију о томе да ли је у тој чети било Срба, при чему је изузетно битно да ће након Руварчевог одричног одговора (тврђе да у тој чети није било Срба или да их је био занемарљив број) Милан Савић одустати од писања драме (27). Исто тако, из писама Илариона Руварца Јовану Грчићу, објављених у „Додатку” („Писма Илариона Руварца Јовану Грчићу”), сазнајемо да је и Милорад Поповић Шапчанин своју посету Гретегу 1887. године користио да од Руварца добије неопходне податке: „Ал на моју несрећу киша заоупцала сваки дан а мени Милорад усео за врат и заокупио ме врећом питања, и шта се зна о овом и о оном, и шта је мислио, кад је пошао на Цариград тај и тај, и да л' би се могла измислити овака и овака сплетка и склопити то и то овако и онако...” (163–164).

Преписка Илариона Руварца уједно је и поуздан извор за разматрање односа „љутиотога Руварца” с уредницима ондашњих листова, тј. за проучавање сарадње са Миланом Савићем, уредником *Летописа Матице српске* („Милан Савић и Иларион Руварац”), с Илијом Огњановићем Абуказемом, уредником *Јавора* („Ожењени чиновник и архимандрит”), као и са Јованом Грчићем, уредником *Стражилова* („Писма Илариона Руварца Јовану Грчићу”). Исто тако, насупрот увреженој представи о Илариону Руварцу као човеку са малим бројем пријатеља, књига *Слово тврдо: о преписци Илариона Руварца* открива читав низ пријатеља Илариона Руварца, међу којима су Лаза Костић, Милан Савић, Симо Матавуљ, Сава Орловић, Глигорије Барусковић, али и песник и свештеник Васа Живковић, који се за Руварчеву пријатељску наклоност надметао са пуковником и саборским послаником Савом Давидовцем, као што постају јасни како књижевни укус Илариона Руварца „(Узгред, остало је забележено да је један од омиљених српских писаца Илариона Руварца био управо Симо Матавуљ)” (24), тако и Руварчева слабост према „Лазам”, коју Руварац, у писму Лазару Томановићу

(прикљученом студији „Ожењени чиновник и архимандрит”, 58), исповеда поводом свог старијег брата, али и Лазе Костића, за којег га је везивало „дуго и искрено пријатељство” (24). Поред увида у пријатељске везе, преписка Илариона Руварца пружа податке и о повременим гостима манастира Гргетег, где међу важније спадају Марко Миљанов са супругом (23), али и већ поменути пријатељи Симо Матавуљ, Лаза Костић и Милан Савић. Несумњив биографски и књижевноисторијски значај поседује преписка Илариона Руварца и у оном сегменту у којем (раз)открива ко су били људи са којима је Руварац полемисао – *незаобилазни* Панта Срећковић (кога Руварац назива „шарлатаном и пангалозом”, 157) – али, исто тако, у сегменту на основу којег сазнајемо са киме је, када и због чега Руварац прекинуо пријатељство (Јован Јовановић Змај, коме је Иларион замерио објављивање, у новосадској *Застави*, отвореног писма упереног против Костића и за кога је изјавио: „Да имам власти ја би му ударио за ту изјаву и због радикалства његова врућих 25, све да се превеја”, 22) или сарадњу (Илија Огњановић Абуказем, који је прекинуо штампање наставка Руварчеве расправе „На питање: ’Кад су Срби са патријархом Арсенијем доселили у земље мађарске круне?’”, у *Јавору* 1891. године, а чији ће поступак Иларион Руварац прокоментарисати у писму Милану Савићу љутитим узвиком „*о уреднице шмоклане!*”, 65), или пак са киме никако није желео да сарађује (Тихомир Остојић, којег Руварац види као „човека злобног и ненавистног калуђерском роду”, 225).

Приређена преписка, есеји и студије Миливоја Ненина о Руварчевим писмима у којима је садржан један део „епистоларне биографије Илариона Руварца”, тј. сегмент Руварчевог „аутопортрета с писама” (Иларион Руварац „водио је обимну кореспонденцију – и био зачуђујуће обавештен о ономе што се догађа ван манастира”, 73), настали су, између осталог, с циљем да се исправи пропуст Младена Лесковца. Приређујући, у *Летопису Матице српске* 1960. године, „Писма Лазе Костића његовој жени”, Лесковац је једно Костићево писмо погрешно датирао, везавши се за податак о новцу, а не о години смрти Илариона Руварца, којег је Лесковац видео само као брата Костићевог пријатеља из младости. Читава књига *Слово тврдо: о преписци Илариона Руварца* ненаметљив је али поуздан доказ о томе да Иларион Руварац није био само брат Костићевог пријатеља него управо „један од последњих великих пријатеља Лазе Костића” (9). Такође, након читања књиге *Слово тврдо: о преписци Илариона Руварца* постаје јасно у којој је мери Иларион Руварац незаобилазан (наслов текста приређене преписке Илариона Руварца и Васе Живковића, у којем се неретко помиње Панта Срећковић, са којим је Руварац био у оштрој и дуготрајној полемици, гласи

„Незаобилазни Панта”) за разумевање како биографија тако и елементарна књижевна рада Лазе Костића, Симе Матавуља и Милана Савића, али незаобилазан и као тема будућих проучавања и приређивачког рада (у завршној напомени, насловљеној „О овој књизи”, Миливој Ненин нагласио је да је приређен само део Руварчеве преписке, те да Архив САНУ и Рукописно одељење Матице српске „чекају нове читаоце [...] који су спремни да ’ратују’ са преписком Илариона Руварца – и да уживају...”, 231). Више него незаобилазан, Иларион Руварац, након књиге *Слово тврдо: о преписци Илариона Руварца*, постаје, пре свега, незаобиђен (за разлику од Младена Лесковца, који се у однос Лазе Костића и Илариона Руварца није удубио и који је овлаш прешао преко овог односа, Миливој Ненин односу Илариона Руварца и Лазе Костића, али и односу Илариона Руварца и Милана Савића, Илије Огњановића Абуказема, Васе Живковића и Јована Грчића посветио је целокупну монографију), издвојен из мноштва Костићевих савременика и препознат као књижевник особеног, интригантног стила, љутог, непријатног, опорог („тврдог”) „слова” (114), али великог историјског знања и још веће радозналости и „глади за новостима” (16), о којима сведочи обимна кореспонденција, чији је један део приредио и протумачио Миливој Ненин у књизи *Слово тврдо: о преписци Илариона Руварца*.